

Motion till riksdagen

1989/90:A805

av Lars Werner m.fl. (vpk)

Kvinnors arbetsmiljö

Kvinnors arbetsmiljö – är kvinnor sjukare än män ?

Om man läser tillgänglig statistik över sjukfrånvaro, kan man konstatera att kvinnor har ett högre sjuktal än män. Med sjuktal menas antalet sjukpenningdagar per sjukpenningförsäkrad.

1987 var sjuktalet för kvinnor 26,0 medan det var 20,6 för män.

Kvinnors sjukfrånvaro har utvecklats på ett annat sätt än sjukfrånvaron för män om man ser till de senaste tio åren. Medan männens sjukpenningdagar minskade med i genomsnitt 2,8 ökade kvinnornas med 3,6. Bland männen har frånvaron i både korta, medellånga och långa sjukfall minskat eller varit oförändrade. Bland kvinnorna har däremot frånvaron ökat, i alla tre grupperna, men störst har ökningen varit när det gäller långa sjukfall på sex månader eller mer.

Betyder då detta att kvinnor är sjukare än män ? Nej, den slutsatsen kan man inte dra. Om man studerar statistiken lite närmare och ställer den i relation till olika samhällsförändringar, så kan man finna andra förklaringar till det ökade sjuktalet. Närmare 60 % av kvinnorna hade högst 6 sjukdagar, dvs. de flesta kvinnor är inte mycket sjuka.

Om man delar in kvinnorna i olika åldersgrupper ser man att det är kvinnor i 30-årsåldern och kvinnor över 50 som har den högsta ökningen av sjuktalet.

Om man därtill vet att det är kvinnorna som har ökat sitt förvärvsarbete under de senaste tio åren så finns det anledning att tro att en del av förklaringen till kvinnors ökade sjuktal finns där.

Om man ser till sjukdomsorsaker så finner man att sjukdomar i muskler och skelett dvs. det som vi kallar belastningsskador står för mer än en fjärdedel av samtliga sjukpenningdagar. Man kan också dra slutsatsen att en stor del av ökningen har orsakats av heltidsarbetande kvinnor.

Hur ser då kvinnornas arbetsmiljö ut ?

Det är kvinnorna som bär upp den offentliga sektorn. Inom äldreomsorg, barnomsorg, sjukvård och lokalvård dominerar kvinnorna. Men kvinnorna finns också i industrin – oftast med de monotonaste och ensidigaste arbetsuppgifterna – och inom administration, kontor och handel. Kännetecknande för dessa arbetsplatser är – förutom kvinnodominansen – att de har låg status, låga löner och dålig arbetsmiljö.

Det är kvinnorna som står längst ner på klasstrappan och som utgör huvudparten av arbetarklassen idag.

Inom industrin har 50 % av de privatanställda kvinnorna ensidiga arbeten. Ett monteringsarbete, som 1940 tog sex timmar har idag en arbetscykel på 2 minuter. Det säger en del om arbetsintensiteten. Det har också visat sig att det inom industrin ofta sker en "anpassning" av industrijobben när det gäller kvinnor, som innebär att traditionellt "manliga" delar av arbetet, som t. ex. underhåll och reparation har plockats bort från kvinnorna. Därmed har också naturliga förutsättningar till omväxling försvunnit.

När kvinnor börjar arbeta inom traditionellt manliga arbetsområden hävdas ofta att arbetet är för tungt och att kvinnorna är svagare än män. Men det är en fördom som har sin grund i att samhällets normer har formats av män.

Är man t. ex. starkare om man lyfter 60 kg en gång, än om man lyfter 20 kg tre gånger?

Senare undersökningar har visat att det är kvinnor som arbetar i vården som har de allra tyngsta jobben både när det gäller fysisk och psykisk belastning.

Det är också så att medan de traditionellt manliga tunga jobben har rationaliserats och underlättats med ny teknologi, så är kvinnors tunga jobb fortfarande till största delen manuella.

Det krävs en rad åtgärder för att komma tillrätta med dåliga arbetsmiljöer. I första hand måste de anställdas inflytande stärkas genom en skärpt lagstiftning, som ger fackliga organisationer, skyddskommittéer och skyddsombud makt och möjlighet att förändra arbetsorganisationen, arbetstakten, löneformerna m. m.

För att stärka de anställdas inflytande på de kvinnodominerade arbetsplatserna gäller det att *stärka kvinnornas självförtroende och tilltro till sin egen förmåga*. Först då kan kvinnorna skapa den kraft som behövs för att driva en facklig kamp för sin arbetsmiljö. Det är lätt att tappa tilltron till sin förmåga om man ständigt finner sig vara längst ner.

Lågavlönade kvinnor lever också under ett dubbelt förtryck, dels det underläge som betingas av att stå längst ner på klasstrappan och dels att samhället är uppbyggt utifrån en manlig maktstruktur som gör att kvinnans underordning ofta ses som självklar och naturlig – även av kvinnorna själva. Kvinnors självförtroende och tilltro till sin egen förmåga stärks när deras kunskaper och erfarenheter värdesätts och tas tillvara i arbetet.

Det behövs *forskning kring specifikt kvinnliga arbetsmiljöproblem*. Varför tar det så lång tid att införa tekniska förbättringar och rationella arbetsmetoder inom kvinnodominerade områden av arbetslivet ?

Det behövs en *förändrad arbetsorganisation* – framför allt inom den offentliga sektorn.

Trots att det är så kvalitativt olika arbetsuppgifter att arbeta med maskiner och med människor, så har den industriella arbetsorganisationen använts som modell också inom den offentliga sektorn.

Inom vården, den typiska kvinnoarbetsplatsen, är det effektivitetskrav och en hierarkisk (uppifrån och ner) beslutsordning som sätter ramarna för kvinnors möjligheter att utföra arbetet på sina egna och vårdtagarnas vill-

kor. På några ställen inom vården har man gjort försök med en annorlunda, horisontell – platt – arbetsorganisation som utgår från kvinnors kunskaper. Resultaten är mycket goda och både de anställda och vårdtagare har upplevt att de fått en bättre arbetsmiljö respektive vård.

Flera arbetsplatsstudier som gjorts pekar på att den största orsaken till kvinnors underordning är att arbetsplatsen på olika sätt är anpassad till en manlig arbetare och utifrån manliga normer.

Ett annat problem när det gäller facklig verksamhet är att de problem som kvinnor upplever, inte uppfattas som fackliga frågor utan som individuella problem. En studie om facklig aktivitet visar att ett problem med fackföreningarna inom vården är att de rent organisatoriskt och kampmässigt har ett industriarbetarförbund som förebild.

Inom forskningen finns mycket att göra för att belysa och visa på skillnader i kvinno- och mansvärldens arbetsmiljöproblem. Forskningen behöver utvecklas om kvinnliga arbetsmiljöer inom vård och omsorg. Speciellt om de äldre kvinnornas situation, vilket vi föreslagit i annan motion.

Forskning om skiftarbetets effekter på kvinnor behövs. Det finns studier som t ex pekar mot att det finns en ökad risk för missfall hos kvinnor som arbetar skift. Överhuvud taget så behövs det mer *forskning omkring arbetsmiljöns effekter på kvinnan och barnet under graviditeten.*

För att inte tala om så specifika kvinnoproblem som menstruationsstörningar med svåra smärtor och blödningar som följd. Det är fortfarande ett tabubelagt område, där sambanden mellan störningar och brister i arbetsmiljö och arbetsförhållanden inte är klarlagt.

På senare år har forskning om coping-sjukfrånvaro visat på nya förklaringar till korttidsfrånvaro. Copingbeteende kan närmast beskrivas som sjukfrånvaro som kan ha en avlastande och därmed hälsobefrämjande effekt.

Man stannar hemma från jobbet en eller ett par dagar utan att man är direkt sjuk, för att man ska orka med sitt arbete. Inte oväntat finner man att copingbeteendet ökar i högkonjunkturer och att det förekommer i större utsträckning hos kvinnor.

En viktig arbetsmiljöåtgärd är att *påbörja genomförandet av sex-timmarsdagen med bibehållen lön* genom att börja med de tyngsta arbetena inom den offentliga sektorn.

Att förbättra arbetsmiljön är ytterst en fråga om makten över arbetet. Det är en kamp som måste drivas tillsammans av både kvinnor och män. Men kvinnorna måste dessutom föra ytterligare en kamp. En kamp om en förändrad maktstruktur i samhället, så att de specifikt kvinnliga värdena jämfälls med den idag rådande manliga normen. Så att omsorg om människor blir viktigare än omsorg om maskiner.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av forskning kring specifikt kvinnliga arbetsmiljöproblem,
2. att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts om

en förändrad arbetsorganisation som utgår från kvinnors sätt att organisera arbetet,

Mot. 1989/90
A805

3. att riksdagen ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behoven av forskning om skiftarbetets effekter på kvinnor samt arbetsmiljöns effekter på kvinnan och barnet under graviditeten.

Stockholm den 22 januari 1990

Lars Werner (vpk)

Berith Eriksson (vpk)

Bo Hammar (vpk)

Ylva Johansson (vpk)

Maggi Mikaelsson (vpk)

Lars-Ove Hagberg (vpk)

Margó Ingvarðsson (vpk)

Bertil Måbrink (vpk)